

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.І. ПИРОГОВА**

КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ МОВИ

Методичні рекомендації для організації самостійної роботи аспірантів
денної, вечірньої та заочної форм навчання
спеціальностей: І2 «Медицина»;
І3 «Педіатрія»; І9 «Громадське здоров'я»; І1 «Стоматологія»; С4
«Психологія»; Е1 «Біологія та біохімія», D3 «Менеджмент»

Затверджено методичною радою загальноосвітніх та загальнотеоретичних дисциплін ВНМУ ім. М. І. Пирогова (протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.)

Обговорено та ухвалено на засіданні кафедри українознавства (протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.)

УКЛАДАЧІ: Краєвська Г. П., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства ВНМУ ім. М. І. Пирогова;

Білик Я. С., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства ВНМУ ім. М. І. Пирогова

РЕЦЕНЗЕНТИ: Лісовий М. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства ВНМУ ім. М. І. Пирогова;

Матвійчук Т. П., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Київського інституту водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного.

Методичні рекомендації містять поради і теоретичний коментар до кожної з тем курсу, що винесені на самостійне опрацювання, рекомендовану літературу (основну і додаткову), питання для самоконтролю, практичні матеріали тощо. Можуть використовуватись як під час аудиторної роботи, так і для самостійного опрацювання.

Адресовано аспірантам денної, вечірньої спеціальностей: І2 «Медицина»; І3 «Педіатрія»; І9 «Громадське здоров'я»; І1 «Стоматологія»; С4 «Психологія»; Е1 «Біологія та біохімія», В3 «Менеджмент».

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації для самостійної роботи аспірантів денної, вечірньої та заочної форм навчання з вибіркової навчальної дисципліни «Мова сучасного наукового тексту» призначені для аспірантів різних медичних спеціальностей першого року навчання Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. Мають на меті практичне спрямування і дають можливість аспірантам здійснювати самонавчання, незалежно від місця їхнього перебування, у будь-який зручний для них час.

Матеріали кожної теми містять теоретичні питання для самостійного вивчення, рекомендовану літературу (основну, додаткову, інформаційні ресурси), чіткий, лаконічний зміст інформації для самостійного вивчення, а також чіткі і логічні завдання для опрацювання тематичного матеріалу (самостійної позааудиторної роботи) з метою удосконалення комунікативної компетентності, професійної спрямованості щодо опанування різних видів роботи з науковими текстами, особливостями їх створення, дотримуючись вимог культури мовлення наукового стилю з орієнтацією на професійну лексику згідно з чинними мовними нормами.

Пропоноване видання розроблено відповідно до робочих програм з підготовки доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти спеціальностей: І2 «Медицина»; І3 «Педіатрія»; І9 «Громадське здоров'я»; І1 «Стоматологія»; С4 «Психологія»; Е1 «Біологія та біохімія», В3 «Менеджмент», а також з урахуванням інструктивно-методичних рекомендацій методичної ради загальноосвітніх та загальнотеоретичних дисциплін ВНМУ ім. М. І. Пирогова.

Допоможе аспірантам опанувати зміст дисципліни, навчитися самостійно складати різножанрові наукові тексти, ефективно використовувати мовні стилістичні й етичні норми усної форми ділового мовлення в межах професійної діяльності.

План

Новий український правопис у контексті наукового тексту на медичну тематику
Культура слововживання в науковому тексті
Термін як основа наукового дискурсу
Морфологічні та синтаксичні особливості наукового тексту
Репродуктивні різновиди мовленнєвої діяльності (анотація, реферат-резюме).
Продуктивні різновиди мовленнєвої діяльності
Особливості оформлення наукової роботи. Цитування

ТЕМА: НОВИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС У КОНТЕКСТІ НАУКОВОГО ТЕКСТУ НА МЕДИЧНУ ТЕМАТИКУ

Актуальність теми:

3 червня 2019 року текст нової редакції «Українського правопису» було опубліковано на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки та Національної академії наук. З цього моменту рекомендовано застосовувати норми та правила нової редакції «Українського правопису» в усіх сферах суспільного життя, зокрема в науковому та офіційно-діловому стилях мовлення. Водночас розроблено план імплементації нової редакції «Українського правопису»; цим документом передбачено терміни та етапи впровадження змін в освітній процес. До навчальних планів і програм закладів середньої освіти усі новації правописної системи потраплятимуть упродовж 5 років; такий термін передбачено також для того, щоб зміни у правописі потрапили до тестів ЗНО з української мови та літератури. Однак у закладах вищої освіти вивчення всіх новацій, правописних зокрема, має відбуватися відразу після їх затвердження і опублікування на офіційних сайтах.

Відтак, надзвичайно актуальним для науковця-початківця є ознайомлення з нормами чинного правопису, оскільки наукове дослідження потрібно буде оформлювати відповідно до них.

Цілі навчання:

- ✓ Ознайомити аспірантів із історією правописних систем.
- ✓ Висвітлити мовні норми, що набули чинності з прийняттям нової редакції «Українського правопису».
- ✓ Звернути увагу на варіантність у написанні деяких лексем відповідно до чинного правопису.
- ✓ Підвищити загальну та мовну культуру аспірантів.
- ✓ Сформувати практичні навички професійного усного й писемного спілкування.
- ✓ Мотивувати до дотримання всіх чинних норм в усному і писемному науковому мовленні, зокрема під час оформлення презентації наукового дослідження.
- ✓ Сформувати практичні навички професійного усного й писемного спілкування.

Забезпечення вихідного рівня знань

Аспірант повинен знати:

Історію створення нової редакції «Українського правопису».

План імплементації нової редакції «Українського правопису».

Основні зміни у правописі (без варіантів уживання).

Основні зміни у правописі (слова, щодо яких допускається правописна варіативність).

Аспірант повинен уміти:

Передавати на письмі звук [j] у складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] буквами *є, ї, ю, я*

Слова з латинським коренем **-ject-** передавати на письмі буквами **-ект**.

Застосовувати правила написання слова *нів*, назв технічних виробів, сайтів, додатків, прізвищ, абревіатур, займенників *ви, Ви*, складених слів з числівниковим елементом тощо.

Аналізувати доречність уживання фемінітивів.

Добирати варіант, що відповідає контексту, з-поміж мовних одиниць, для яких допускається правописна варіативність.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

22 травня 2019 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 437 «Питання українського правопису», якою схвалив нову редакцію «Українського правопису». До того користувалися правописом 1992 року. Над Проектом нового правопису працювали Українська національна комісія з питань правопису, до складу якої увійшли мовознавці НАНУ та національних університетів з різних регіонів України. Нові правила, над якими спеціальна комісія працювала майже п'ять років, перегукуються з Харківським правописом 1928 року.

Протягом серпня–вересня 2018 року пройшло громадське обговорення пропонованих змін, під час якого надійшло понад 3 тис. пропозицій.

3 червня 2019 року фінальний текст нової редакції «Українського правопису» було опубліковано на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки і Національної академії наук. З цього моменту рекомендовано застосовувати норми та правила нової редакції Правопису в усіх сферах суспільного життя, зокрема в науковому та офіційно-діловому стилі мовлення. Водночас розробляється план імплементації нової редакції «Українського правопису»; цим документом передбачено терміни та етапи впровадження змін в освітній процес. Зокрема, до навчальних планів і програм закладів середньої освіти усі новації правописної системи потраплятимуть упродовж 5 років; такий самий термін передбачено і для того, щоби зміни у правописі потрапили і до тестів ЗНО з української мови та літератури. Що ж стосується закладів вищої освіти, то вивчення всіх новацій, правописних зокрема, має відбуватися відразу після їх затвердження і опублікування на офіційних сайтах.

Теоретичні питання для самостійного вивчення

1. Коли було схвалено нову редакцію «Українського правопису»?
2. Який правопис був чинний до 2019 року?
3. З яким правописом перегукуються нові правила, що набули чинності 2019 року?
4. Коли відбувалося громадське обговорення документа?
5. Який план імплементації нової редакції «Українського правопису»?

Література:

Основна

1. Історія українського правопису XVI–XX століття : хрестоматія / НАН України, Ін-т укр. мови; упоряд. : В. В. Німчук, Н. В. Пуряєва. Київ : Наукова думка. 2004. 581 с.
2. Український правопис. Київ : Наукова думка. 2019. 392 с.

Додаткова

1. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства імені О. О. Потебні; Інститут української мови. Київ: Наукова думка. 1994. 240 с.
2. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства імені О. О. Потебні; Інститут української мови. Київ: Наукова думка. 2007. 288 с.
3. Данильчук Д. В. Український правопис: Роздоріжжя і дороговкази. Київ : Либідь. 2013. 224 с.
4. Данильчук Д. Український правопис: Курс лекцій. Київ : ВПЦ «Київський університет». 2013. 60 с.

Інформаційні ресурси

1. Український правопис. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf> (дата звернення: 15.12.2020)

Завдання для самостійної перевірки кінцевого рівня знань

Завдання № 1. Відредагуйте текст відповідно до норм чинного правопису.

Мінімальні бактерицидні концентрації декасану® встановлено по відношенню до *S. aureus* (1,45±0,1 мкг/мл.); *E. coli* (5,99±0,37 мкг/мл.). Переважна більшість досліджуваних штамів *S. aureus* виявились чутливими до мірамістину в діапазоні бактерицидних концентрацій 8,01±0,56 мкг/мл. На клінічні штами кишкової палички мірамістин діяв в МБцК 15,67±0,93 мкг/мл. Встановлено також суттєві відмінності протимікробної активності декасану® і хлоргексидину з відчутною перевагою декасану®. Наприклад, хлоргексидин діяв бактерицидно на *S. aureus* при МБцК 12,47 ± 1,39 мкг/мл.; на *E. coli* – при МБцК 21,49±1,57 мкг/мл. Визначена, активність хлоргексидину слабша майже в 9 разів по відношенню до *S. aureus*; в 14 разів щодо *E. coli*, порівняно з декасаном®.

Завдання № 2. Підберіть український відповідник.

- Врач по образованию –
- По моей вине –
- По той причине –
- Называть по имени –
- По просьбе –
- По праздникам –

По недоразумению –
По результатам исследования –
По завершению эксперимента –

Завдання № 3. Відредагуйте текст відповідно до норм чинного правопису.

Антибіотики, антисептики відіграють важливу роль в лікуванні захворювань мікробної етіології. В залежності від важкості і характеру патології лікарські препарати мають відповідну лікуючу дію. Антибіотикотерапія завжди має бути зваженою, раціональною. Застосування антибіотиків передбачає виконання наступних основних правил. Антибіотик використовують відповідно чутливості до нього збудника. Антибіотик призначають в разовій і добовій дозі, які забезпечують належну концентрацію в вогнищі запалення. Антибіотик застосовують в разовій, добовій, курсовій дозах, які максимально обмежують несприятливу дію на макроорганізм. Наріжним каменем протимікробної терапії залишається активність препарату проти збудника. Лікарські засоби етіотропної дії ефективні лише в тому випадку, якщо захворювання викликано чутливим до антимікробного препарату мікроорганізмом.

ТЕМА: КУЛЬТУРА СЛОВОВЖИВАННЯ В НАУКОВОМУ ТЕКСТІ.

Актуальність теми:

Досить часто мовці вживають лексику у невласивому значенні, зловживають іноземними словами й поняттями, використовують тавтологію, що ускладнює сприйняття головної думки,

З метою уникнення таких помилок науковець повинен володіти мовною культурою, а саме культурою слововживання.

Цілі навчання:

✓ Ознайомити аспірантів із типовими помилками слововживання та способами їх уникнення.

✓ Мотивувати дотримуватися норм сучасної української літературної мовитермінів в усному і писемному науковому мовленні.

✓ Підвищити загальну та мовну культуру аспірантів.

✓ Сформувати практичні навички професійного усного й писемного спілкування.

Забезпечення вихідного рівня знань

Аспірант повинен знати:

Поняття паронімії та міжмовної омонімії.

Специфіку функціонування запозиченої лексики в українській мові

Аспірант повинен уміти:

Уникати лексичних помилок, пов'язаних з міжмовною омонімією.

Знаходити український відповідник до запозиченої лексеми.

Уникати порушення логічності у мові..

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

Запозичення в українській мові.

Запозичення в українській мові – це слова, морфеми, фразеологізми або синтаксичні конструкції, перенесені з інших мов в результаті мовних контактів, які стали частиною лексики мови-одержувача. Вони збагачують словниковий склад, відображаючи культурні, економічні та політичні зв'язки, а також можуть бути як засвоєними (наприклад, *мастер*, *гавань*), так і іншомовними, які зберігають чужорідні риси (наприклад, *варваризми*).

Дослідники зазначають, що запозичення – закономірний шлях збагачення лексики будь-якої мови, а відкритість мови вважається ознакою її сили, а не слабкості. Однак, іншомовні слова не завдають шкоди українській мові, якщо вони не витісняють українську лексику, якщо мовці використовують їх доречно. Запозичення поділяються на дві групи: *необхідні*, які позначають нові реалії й не мають українських відповідників, та *зайві*. До зайвих термінів-запозичень варто віднести ті, що вживаються для підкреслення удаваної престижності, освіченості, вихованості. Насправді ж їх надмірне вживання свідчить про «закомплексованість»

і лінощі мовців, які не докладають зусиль для пошуку питомих українських відповідників.

Отже, якщо на позначення одного поняття існує кілька лексем (запозичена та українська), варто надавати перевагу українському відповіднику.

Міжмовна омонімія – це явище, коли слова або фрази з різних мов мають однаковий вигляд або звучання, але різні значення, що часто призводить до помилок у перекладі та вивченні мов. Це явище також відоме як «хибні друзі перекладача» (англ. faux amis) і може виникати як у споріднених мовах (наприклад, через різні семантичні процеси в одному праслов'янському корені), так і у неспоріднених мовах (через випадкові збіги звучання): *неділя – неделя*.

Паронімія — це мовне явище, яке полягає в існуванні паронімів, тобто слів, що мають часткову звукову подібність та спільний корінь, але при цьому суттєво різняться за значенням і, як наслідок, можуть вживатися помилково одне замість іншого. Це явище може призводити до помилок у мовленні, але також використовується як стилістичний засіб, зокрема, у каламбурах чи антитезах. Наприклад : *м'язи – в'язи, адресат – адресант*.

Уживання слів у невластивих значеннях – це лексична помилка, яка полягає у вживанні слова у значенні, відмінному від його основного, правильного значення, що призводить до спотворення змісту висловлювання. Така помилка може виникати через незнання правильного значення слова, плутанину з паронімами (словами, схожими за звучанням, але різними за значенням) або вплив інших мов. Наприклад: *область серця (ділянка серця)*

Порушення логічності мови – це алогізм, або логічна помилка, яка виникає через недотримання правил логічної послідовності викладу думок, суперечливість тверджень або неправильне сполучення слів, що призводить до смислових непорозумінь. Такі помилки можуть бути формальними (структурними) або неформальними (змістовними), і вони роблять доведення чи виклад нечинними, попри те, що саме твердження може бути правильним. Наприклад: *моя автобіографія, вільна вакансія*.

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Запозичення в українській мові.
2. Міжмовна омонімія.
3. Паронімія.
4. Уживання слів у невластивих значеннях.
5. Порушення логічності у мові.

Література:

Основна

1. Культура мовлення : навчальний посібник / І. В. Гарбар, А. І. Гарбар. – Миколаїв : НУК, 2023. – 228 с.

2. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія». 2012. 216 с.

Додаткова

1. Гарбар А.І., Петрович Л.І., Гарбар І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посіб. Миколаїв : НУК, 2018. 196 с.

2. Гарбар І.В., Петрович Л.І., Гарбар А.І. Довідник зі слововживання. Миколаїв : НУК, 2021. 76 с.

3. Клещова О.Є. Культура мови, культура мовлення та правописні норми : лінгвістична вікторина. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. 2021. № 51. том 1. С. 54–58.

4. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: Дис. канд. філол. наук: 10.02.01. НАН України; Інститут української мови. Київ, 2002. 173 с.

Інформаційні ресурси

1. Український правопис. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf> (дата звернення 15.12.2020)

Завдання для самостійної перевірки кінцевого рівня знань

Завдання № 1. Доберіть пароніми до пропонованих слів та утворіть з ними словосполучення.

Абонент, громадянський, формувати, м'язи, афект, затверджувати, корисний, комунікаційний, призводити, повноваження, господарський, показник

Завдання № 2. Підберіть український відповідник до запозиченої лексики:

<i>Аргумент</i>
<i>асимілювати</i>
<i>дефект</i>
<i>екстракт</i>
<i>пігмент</i>
<i>флегматичний</i>
<i>фурункул</i>

Завдання № 3. Відредагуйте вислови:

Мова йде –

Розгорнути сторінку –

Напряму у медицині –

Перевернути сторінку –
Біль в області серця –
Горизонтальне становище –
Сталася нагода –

ТЕМА: ТЕРМІН ЯК ОСНОВА НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Актуальність теми:

У науковому усному та писемному мовленні частотними є огріхи щодо уживання терміна в невласивому йому значенні, зловживання іноземною термінологією й поняттями, що ускладнюють сприйняття головної думки. Науковий текст не варто перенасичувати значною кількістю термінів, зокрема іншомовного походження, адже більшість із них має український відповідник. Не бажано захоплюватися термінотворенням та використовувати такі новотвори в науковому тексті.

З метою уникнення таких помилок науковець повинен володіти термінологією свого фаху на високому рівні, розуміти її склад та структурно-семантичну організацію, особливості функціонування в межах терміносистеми та на міжгалузевому рівні, не менш важливим є засвоєння правил написання термінів.

Цілі навчання:

- ✓ Ознайомити аспірантів із особливостями функціонування міжгалузевої та міжсистемної полісемії.
- ✓ Розглянути причини функціонування термінів-синонімів в межах однієї терміносистеми.
- ✓ Удосконалити навички з написання медичних термінів відповідно до чинного правопису.
- ✓ Ознайомити з особливостями функціонування епонімів у медичній терміносистемі.
- ✓ Мотивувати до нормативного вживання термінів в усному і писемному науковому мовленні.
- ✓ Підвищити загальну та мовну культуру аспірантів.
- ✓ Сформувати практичні навички професійного усного й писемного спілкування.

Забезпечення вихідного рівня знань

Аспірант повинен знати:

- Правила написання термінів разом, окремо та через дефіс.
- Правопис термінів іншомовного походження.

Особливості функціонування термінів з частинами «подібний», «велико» та «крупно», «дрібно», «мілко».

Аспірант повинен уміти:

Відтворювати на письмі медичні терміни відповідно до чинного правопису.

Уникати термінологічної синонімії в межах документа.

Знаходити український відповідник до запозиченого терміна.

Доречно використовувати терміни-епоніми в науковому тексті, за можливості замінювати їх клінічним відповідником.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

Епоніми є одним з найчисленніших пластів медичної термінології. Серед епонімів розглядають:

- міфологізми;
- біблеїзми;
- терміни, що містять імена літературних персонажів;
- терміни, до складу яких входять імена науковців і лікарів;
- терміни, що містять імена хворих.

Велика частина міфологізмів увійшла в медичну термінологію в епоху Відродження. У складі анатомічних термінів часто використовуються імена богів і богинь:

cornu Ammonis (hippocampus) – амонію ріг,
mons Veneris – міст Венери,
umbilicus Veneris – пуп Венери,
tendo Achillis (t. calcaneus) – Ахіллове сухожилля.

Під час підготовки міжнародної анатомічної номенклатури 1955 року було вирішено повністю виключити епоніми, замінивши їх термінами (наприклад, *перший шийний хребець* має епонімічну назву *Atlas (Атлант)* і йому відповідає термін *vertebra cervicalis prima (I)*), але в похідних термінах епонім зберігається (*атлантопотиличний, ахілломотія, ахіллотенoplastика*).

Міфологічні епоніми поширені і в клінічній термінології: термін *психіатрія* походить від імені *Психея* – уособлення душі людини, *гігієна* – від імені дочки *Асклепія Гігіей*.

Біблеїзми увійшли в медичну термінологію в Середні віки, коли назви хвороб пов'язували з іменами святих: *Антонів вогонь* – *гангренозне захворювання*, назване за ім'ям святого Антонія, *хвороба святого Мавра* – *подагра*.

Часто клінічні терміни походять від імен вигаданих художніх персонажів. Наприклад, *сифіліс* – хронічна венерична хвороба, що отримала свою назву від імені пастуха Сифіліса з поеми Джироламо Фракасторо; *синдром Аліси в країні чудес* – ілюзорне сприйняття простору і часу, явища деперсоналізації; *синдром Мюнхаузена* (син. лапаротомофілія) – психічний розлад тощо.

Імена науковців і лікарів, які вперше відкрили і описали те чи інше явище, становлять найчисленнішу групу. Іноді епонім вказує на одну особу, хоча наукове

відкриття – результат роботи багатьох. У деяких випадках термін об'єднує імена двох або більше людей. Це відбувається в тому випадку, коли хворобу відкрили і описали кілька науковців незалежно один від одного, наприклад: *хвороба Абта–Леттерера–Сиве (істинний ретикулогістіоцитоз)*. Це захворювання вперше описав Леттерера, потім Сиве зробив докладний опис клінічної картини, а Абт узагальнив результати всіх досліджень.

Іноді в епонімічних назвах вживаються імена хворих (лише 4 % від усіх термінів-епонімів), наприклад, *культура клітин HeLa* – культура пухлинних клітин – Helena Lane (пацієнт), *синдром Діогена* (синдром старечого убогства).

Терміни-епоніми на сьогодні широко функціонують у медичній термінології, хоча існує тенденція до їх заміни на описові відповідники. Часто вживання епонімів має і позитивне значення, оскільки сприяє економії мовних засобів.

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Епонім як елемент медичної терміносистеми.
2. Види епонімів.
3. Епоніми-міфологізми.
4. Епоніми-біблеїзми.
5. Терміни, що містять імена літературних персонажів.
6. Терміни, до складу яких входять імена науковців і лікарів.
7. Терміни, що містять імена хворих.
8. Поміркуйте, чи є епоніми, що утворені від географічних назв.
9. Якому терміну варто надавати перевагу в науковому дискурсі – епонімічному чи описовому? Чому?

Література:

Основна

3. Дідик-Меуш Г. М. Медична номенклатура в пам'ятках української мови XVI–XVIII ст. : автореф. дис ... канд. філол. наук. Львів. 2001. 19 с.
4. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія». 2012. 216 с.
5. Ярема С. На тему української наукової мови. Львів : НТШ. 2002. 44 с.

Додаткова

5. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: Дис. канд. філол. наук: 10.02.01. НАН України; Інститут української мови. Київ, 2002. 173 с.
6. Наконечна Г. В. Формування і розвиток української хімічної термінології : автореф. дис ... канд. філол. наук. Київ, 1994. 17 с.

Інформаційні ресурси

1. Український правопис. URL :
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf> (дата
звернення 15.12.2020)

Завдання для самостійної перевірки кінцевого рівня знань

Завдання № 1. Підберіть до термінів-епонімів відповідник.

Хвороба Базедова – Грейвса – Перрі, синдром Дегоса, хвороба Бурневільля – Стрінгла, Гебердена хвороба, острівці Лангерганса, хвороба Верльгофа, хвороба Боткіна, хвороба Хасімото.

Інформація для довідок: дифузний токсичний зоб, інфекційний вірусний гепатит, злоякісний атрофічний папульоз, аутоімунна тромбоцитопенія, грудна жаба, туберозний склероз, панкреатичні острівці, аутоімунний тиреоїдит.

Завдання № 2. Прочитайте рішення конгресів щодо вживання епонімів в анатомічній терміносистемі. Знайдіть в тексті терміни-епоніми та відповідники до них. Використанню яких термінів надається перевага на сьогодні.

У 1955 році на Міжнародному конгресі з анатомії в Парижі було прийнято рішення, яке забороняло використання низки епонімів в галузі анатомії. Було запропоновано введення більш описових, не епонімічних термінів. Останнє видання «Анатомічної термінології» («Terminologia Anatomica») надає лише два епоніми, *cornu ammonis* та *stratum purkinjese corticis*. Проте, певна кількість епонімічних термінів, як і раніше, залишається в ужитку, тільки в менш формальних видах дискурсу.

На міжнародному рівні було прийнято ще одне рішення, яке сприяло створенню термінологічних варіантів, хоча його наслідки були менш масштабними, на відміну від рішення стосовно анатомічної термінології. У 1974 році Державний інститут охорони здоров'я Сполучених Штатів Америки провів конференцію, на якій обговорювалися найменування захворювань та їхні симптоми. Дійшли до висновку про те, що «має бути припинене присвійне використання епонімів, оскільки сам автор не страждав на цю хворобу» (Класифікація та номенклатура вад, 1974; Класифікація і номенклатура морфологічних дефектів, 1975), що призвело до створення багатьох синтаксичних однойменних варіантів.

На сьогодні Всесвітня організація охорони здоров'я надає перевагу неепонімічним термінам над епонімічними в розробці «Міжнародної статистичної класифікації захворювань і проблем, пов'язаних зі здоров'ям». Цікаво відзначити, що таких епонімів, як «синдром Готліба» та «синдром Урбані» для позначення двох найвизначніших медичних відкриттів кінця ХХ ст., СНІД та атипова пневмонія відповідно, не існує взагалі (Хоппер 2011). Ці два приклади показують також, що тепер епоніми не так часто використовуються в сучасному медичному дискурсі.

ТЕМА: ТЕРМІН ТА КУЛЬТУРА СЛОВОВЖИВАННЯ

Актуальність теми:

Створення та опрацювання сучасних наукових текстів медичного спрямування передбачає використання різних мовних засобів, вибору оптимальних способів номінації, дотримання правильності, точності, логічності, доречності і доцільності наукового мовлення. У науковому усному та писемному мовленні частотними є огріхи щодо уживання терміна в невласивому йому значенні, зловживання іноземною термінологією й поняттями, що ускладнюють сприйняття головної думки.

Щоб уникнути таких помилок, науковець повинен володіти культурою терміновживання свого фаху на високому рівні, розуміти склад терміносистеми та її структурно-семантичну організацію, особливості функціонування слова в межах терміносистеми та на міжгалузевому рівні.

Цілі навчання:

- ✓ Поглибити знання з культури терміноуживання.
- ✓ Охарактеризувати склад медичної терміносистеми.
- ✓ Удосконалити навички використання у тексті термінів-абревіатур, багатокomпонентних терміносполук тощо.
- ✓ Ознайомити зі способами термінотворення.
- ✓ Мотивувати до нормативного вживання термінів в усному і писемному науковому мовленні.
- ✓ Підвищити загальну та мовну культуру аспірантів.
- ✓ Сформувати практичні навички професійного усного й писемного спілкування.

Забезпечення вихідного рівня знань

Аспірант повинен знати:

Ознаки культури наукового мовлення.

Норми сучасної української літературної мови, що регулюють терміновживання.

Особливості функціонування термінів-абревіатур, запозичених термінів та їхніх українських відповідників у науковому тесті.

Принципи дотримання логічності мовлення.

Аспірант повинен уміти:

Відтворювати на письмі медичні терміни відповідно до чинного правопису.

Уникати термінологічної синонімії в межах документа.

За можливості знаходити український відповідник до запозиченого терміна.

Доречно використовувати терміни-епоніми в науковому тексті, за можливості замінювати їх клінічним відповідником.

Уникати лексичних помилок в науковому мовленні.

Добирати слово із синонімічного ряду, розмежовувати значення багатозначного слова, розрізняти пароніми й омоніми.

Добирати мовновиражальні засоби відповідно до мети на обставин.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

Під **культурою мовлення** розуміють дотримання ustalених мовних норм, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкувань.

Таким чином, **культура наукового мовлення** – це дотримання особою вимог до усного й писемного мовлення у сфері проведення нею наукової діяльності.

Сформованість культури мовлення взагалі й наукового зокрема має такі ознаки: багатство словника; уміння говорити точно, уживаючи слова у властивому їм значенні; здатність говорити просто, доступно, логічно, не порушуючи змістових зв'язків між частинами висловлювання; доречність; добирання мовних засобів залежно від мети і сфери спілкування. Усі ці комунікативні якості мовлення визначаються відповідністю до норм – лексичних, граматичних, стилістичних та інших.

Точність наукового мовлення пов'язують з тим, чи відповідає зміст ужитих слів закріпленому в літературній мові їхньому лексичному значенню (*військовий* означає «який стосується війська, військовослужбовця, призначений для потреб війни», а не «який стосується війни, пов'язаний з нею»), а також з тим, наскільки мовні засоби відповідають мовленнєвій ситуації. Найтиповішим порушенням вимоги до точності мовлення є вживання слів без урахування їх значення (*біля* помилково вживається в значенні «приблизно», *неділя* – в значенні «тиждень» тощо).

Теоретичні питання для самостійного вивчення:

1. Культура терміновживання.
2. Синонімія та паронімія у контексті медичних термінів.
3. Тавтологія як порушення культури наукового медичного мовлення.
4. Плеоназм.
5. Калькування.
6. Запозичені терміни та їхні українські відповідники.

Література:

Основна

1. Культура наукової мови : навчальний посібник. Харків : Тім Пабліш Груп. 2015. 224 с.

2. Місник Н. В. Формування української медичної клінічної термінології: Дис. канд. філол. наук: 10.02.01. НАН України; Інститут української мови. К. 2002. 173 с.

3. Основи культури наукового мовлення : навчальний посібник / Плотницька І. М. та ін. Київ : НАДУ. 2011. 80 с.

4. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навчальний посібник. К. : ВЦ «Академія». 2012. 216 с.
5. Ярема С. На тему української наукової мови. Львів : НТШ, 2002. 44 с.

Додаткова

1. Золотухін Г. О., Литвиненко Н. П., Місник Н. В. Фахова мова медика : підручник. Київ, 2001. 392 с.

Інформаційні ресурси

1. Український правопис. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf> (дата звернення: 15.12.2020)

Завдання для самостійної перевірки кінцевого рівня знань

Завдання № 1. Виконайте тестові завдання (одна правильна відповідь)

1. Оберіть неправильне твердження:

- А. Термінологічна синонімія в межах документа є негативним явищем.
- Б. Варто надавати перевагу одному терміну.
- В. Термінологічна синонімія збагачує мову наукового тексту.

2. На позначення патологічних утворень, зроблених виходом гною під тиском унаслідок постійних надривів капсули первинного гнійника з поступовим утворенням ходів, використовують термін:

- А. Нориця
- Б. Свищ
- В. Фістула

3. Оберіть рядок термінів, написання яких не відповідає чинним нормам:

- А. Кулевидний, гачковидний, грушовидний
- Б. Кулеподібний, гачкоподібний, щитоподібний
- В. Кулястий, гачкуватий

4. Оберіть рядок термінів, написання яких не відповідає чинним нормам:

- А. Крупнокаліберний, крупномасштабний, крупногабаритний
- Б. Крупноклітинний, крупнопористий
- В. Великопанельний, великокаліберний, великогабаритний

5. Оберіть рядок термінів, написання яких не відповідає чинним нормам:

- A. Артерійний, інтерстиційний, функційний
- Б. Інфекційний, інфузійний, індустрійний
- В. Артеріальний, інтерстиціальний, функціональний

ТЕМА : МОРФОЛОГІЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

Актуальність теми:

Бути висококваліфікованим фахівцем означає володіння державною мовою в усній та писемній її формах. До мови наукової літератури висуваються особливо суворі вимоги щодо дотримання норм, зокрема морфологічних та синтаксичних. Логічна побудова речень, правильне вживання граматичних форм слів (роду, числа, відмінка, особи, часу, способу тощо), сприяє кращому розумінню висловлюваного. Водночас недотримання цих норм робить мовлення неточним і порушує його логічність та чіткість.

Цілі навчання:

✓ Ознайомити аспірантів із поняттям мовної норми (акцентуаційними, орфоепічними, орфографічними, лексичними, фразеологічними, морфологічними, синтаксичними, пунктуаційними, стилістичними) в професійному спілкуванні. Особливу увагу звернути на морфологічні та синтаксичні мовні норми.

✓ Підвищити загальну та мовну культуру аспірантів.

✓ Сформувані практичні навички професійного усного й писемного спілкування.

✓ Удосконалити вміння і навички дотримуватися всіх чинних норм в усному і писемному мовленні.

Забезпечення вихідного рівня знань

Аспірант повинен знати:

Термін *мовна норма*. Види мовних норм.

Морфологічні ознаки наукового стилю.

Синтаксичні ознаки наукового стилю.

Аспірант повинен уміти:

Пояснити значення терміна *мовна норма*. Назвати види мовних норм.

Застосовувати на практиці види мовних норм.

Ретельно добирати лексичні засоби, враховувати особливості їх сполучуваності під час побудови висловлювання.

Правильно використовувати граматичні форми самостійних частин мови в текстах наукового стилю. Уникати помилок, вміти редагувати і перекладати дієприкметники, дієприкметникові конструкції з російської мови.

Уникати синтаксичних помилок і неточностей. Правильно утворювати форми керування при дієсловах.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

Термінологічні системи нерозривно пов'язані з національною мовою. У них спільна фонетика й граматики, відмінності стосуються тільки лексики. Під

культурою мовлення розуміють дотримання ustalених мовних норм, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкувань.

Для досягнення точності мовлення необхідне вміння добирати слово із синонімічного ряду, розмежовувати значення багатозначного слова, розрізняти пароніми й омоніми. Напр., у виразі «Дане лікування призвело до нормалізації роботи ЖКТ» дієслово *призвело* буде недоречним, натомість треба вжити *уможливило*, *нормалізувало*. Тож вираз може мати таке вербальне вираження: «Дане лікування *уможливило* нормалізацію роботи ЖКТ / Дане лікування *нормалізувало* роботу ЖКТ».

Саме невміння мовця розрізняти нюанси в значеннях синонімічних слів, сплутування паронімів призводить до непорозумінь у комунікації.

До характерних помилок, що заважають автору точно висловити думку, належить мовленнєва надмірність (або багатослів'я) і мовленнєва недостатність. Напр.: *Особливість розробки виявляється в її специфіці* (виділені слова повторюють висловлену думку, тому є зайвими). До форм виявлення мовленнєвої надмірності належать плеоназм і тавтологія.

Не сприяє точності й чистоті мовлення *контамінація* – поєднання двох висловів в одному, наприклад: *мова йдеться* (правильно: *йдеться...*, *мова йде про...*). Також значною вадою українського мовлення є вживання ненормативних кальок з російської мови: *співпадати* замість *збігатися*; *багаточисельний* замість *численний*; *приймати участь* замість *брати участь*.

Серед типових *морфологічних та синтаксичних помилок* у науковому стилі є: не розрізнення закінчень *-у(-ю) / -а (-я-)* іменників чоловічого роду II відміни, сплутування форм знахідного і родового відмінків при присудках, неправильне утворення форм кличного відмінка, порушення правил відмінювання прізвищ, утворення ступенів порівняння прикметників або уживання коротких форм, порушення правил відмінювання числівників, уживання дієприкметників активного стану теперішнього часу, неправильний переклад з російської мови структур з прийменником *по*, порушення принципів побудови речень і граматичного керування тощо.

Теоретичні питання для самостійного вивчення

1. Нормативність сучасної української мови. Види мовних норм.
2. Морфологічні ознаки наукового стилю. Характер помилок.
3. Синтаксичні ознаки наукового стилю. Помилки і неточності.

Література:

Основна

1. Голод Р. Б. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Видавництво ІФНМУ, 2013. 212 с.
2. Культура наукової мови : навчальний посібник. Харків : Тім Пабліш Груп, 2015. 224 с.

3. Лісовий М. І. Культура професійного мовлення: навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів. Вінниця : НОВА КНИГА. 2010. 200 с.

4. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник / С. М. Луцак. Київ : ВСВ «Медицина». 2017. 360 с.

Додаткова

1. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник. Київ : ЦНЛ, 2006. 312 с.

2. Основи культури наукового мовлення : навчальний посібник / Плотницька І. М. та ін. Київ : НАДУ, 2011. 80 с.

3. Світлична Є. І., Берестова А. А., О. О. Тележкіна О. О. Фахова мова фармацевта : базовий підруч. для студентів вищ. фармац. навч. закл. (фармац. ф-тів.) IV рівня акредитації. Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2017. 312 с.

Інформаційні ресурси

1. Галузинська Л. І. Українська мова за професійним спрямуванням. – 2.3. Мовні засоби наукового стилю : підручники. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/11062-23-movni-zasobi-naukovogo-stilyu.html> (дата звернення: 10.01.2021)

2. Культура наукової української мови : навчальний посібник. URL: <http://library.gnpu.edu.ua/books/Scientific%20language/Chapter%201/Part%201.htm> (дата звернення: 15.01.2021)

3. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами. Київ : ЦНЛ. 2009. 392 с. URL: https://www.studmed.ru/onufryenko-gs-naukoviy-stil-ukrayinskoyi-movi_1c9a569ba5b.html (дата звернення: 10.01.2021)

5. Українська мова за професійним спрямуванням : навчальний посібник. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. 151 с. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/3377/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> (дата звернення: 10.01.2021)

6. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/75-ukrainska-mova-za-profesynim-spryamuvannyam-shevchuk-sv.html> (дата звернення: 12.01.2021)

Завдання для самостійної перевірки кінцевого рівня знань

Завдання № 1. Виконайте тестові завдання (одна правильна відповідь)

1. Укажіть ряд, у якому всі іменники, вживані в професійному мовленні, позначені в правильній числовій формі:

А. У великій кількості, лікувальні властивості, порошок із листя.

Б. У великих кількостях, рослинні олії, багато вільхов.

В. Звітний період, пане лікарє, Єгор Сергійович.

2. Укажіть ряд, у якому всі варіанти слів є кодифікованими.

- А. Пропасниця, пошкодження, сіткоподібний.
- Б. Здавлювання, напад, нагнивання.
- В. Відтинання, м'яз, задишка.

3. Позначте речення, в якому порушено морфологічну норму.

- А. Операцію провели на протязі двох годин.
- Б. Зробили кардіограму за п'ять хвилин.
- В. Хворий скаржився на біль у суглобах.

4. У якому рядку всі слова в родовому відмінку вжито без помилок.

- А. Коментарю, крижів, тезів.
- Б. Пластиру, санаторію, ступеню.
- В. Вірусу, болю, нош

5. Укажіть ряд, в якому всі дієприкметники вжито в правильній формі.

- А. Облисівший, дезінфікуючий, кровоточуюча рана.
- Б. Згірклий, блукаюча нирка, життєствердний.
- В. Оперуючий лікар, швидкодіючі ліки, знеболюючий засіб.

6. Укажіть рядок, у якому правильно позначена форма орудного відмінка однини.

- А. Фармацевтом, мазью, межею.
- Б. Нежитем, жовчю, дівчам.
- В. Іллею, бондаром, матір'ю.

7. Укажіть ряд, де в словосполученні допущена помилка в перекладі прийменника по.

- А. Черговий по відділенню, колега по роботі, по чайній ложці.
- Б. Дослідження по гістології, по прибуттю швидкої допомоги, по вині лікаря.
- В. Наказ по відділенню, видно по очах, по вулиці.

8. Укажіть рядок, де словосполучення утворені без порушення принципів граматичного керування.

- А. Поінформувати декана, запобігати несподіванкам
- Б. Телефонувати до завідувача, шкодувати грошей.
- В. Властивий професійному мовленню, опанувати фах.

9. Укажіть рядок, де вказаний неправильний переклад з російської мови сполучника так как (значення причини).

- А. Так як.
- Б. Тому що.

В. Оскільки.

10. Укажіть рядок, в якому правильно вжиті всі прикметники у формі ступенів порівняння

- А. Менша доза, білуватіші зуби, більш результативніший метод.
- Б. Кращий препарат, ефективніші ліки, більш прогресивний.
- В. Мовчазніший пацієнт, рідкісна хвороба, самий корисний.

ТЕМА : РЕПРОДУКТИВНІ РІЗНОВИДИ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (АНОТАЦІЯ, РЕФЕРАТ-РЕЗЮМЕ). ПРОДУКТИВНІ РІЗНОВИДИ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Частина 1.

Актуальність теми:

Важливим показником культури фахової мови медиків є дотримання норм наукового стилю, адже професійна діяльність ґрунтується на наукових знаннях. Спеціалісти різних галузей медицини для кращого засвоєння та поширення знань мають опанувати різні види роботи з науковими текстами та особливостями їх створення, дотримуючись вимог культури мовлення наукового стилю.

Залежно від практичної цінності науково-технічної інформації й цілей використання джерел, тексти опрацьовуються по-різному. Основними видами опрацювання друкованих видань є: 1. Складання бібліографічних описів. 2. Анотування, реферування, науково-технічний переклад. 3. Складання оглядів з певної тематики тощо.

Цілі навчання:

- ✓ Ознайомити аспірантів із поняттям «репродуктивний різновид мовленнєвої діяльності».
- ✓ Розвинути навички відтворювати готові наукові тексти, будувати власні наукові тексти, складати власні висловлювання.
- ✓ Навчити правильно складати анотацію, реферат-резюме.
- ✓ Сприяти глибокому засвоєнню набутих знань з курсу й свідомому використанню їх у стилістичному аспекті.
- ✓ Підвищити загальну та мовну культуру аспірантів.
- ✓ Сформувати практичні навички професійного усного й писемного спілкування.

Забезпечення вихідного рівня знань

Аспірант повинен знати:

Види репродуктивних різновидів мовленнєвої діяльності: анотацію, реферат-резюме.

Структуру та вимоги до їх укладання.

Функції анотацій у пошуку наукових джерел.

Лексико-граматичні засоби оформлення структурних частин анотації, реферату-резюме.

Різновиди перекладу та системи комп'ютерного перекладу.

Аспірант повинен уміти:

Укладати довідково-рекомендаційні анотації до наукової літератури.

Визначати жанри наукових першоджерел за анотацією.

Використовувати лексико-граматичні конструкції оформлення текстів анотації та реферату-резюме.

Визначати синонімічні мовні / мовленнєві стандарти-кліше, а також спільні для анотації та реферату.

Перекладати, редагувати тексти документів.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

Анотація і реферат – важливі засоби, які ефективно забезпечують швидкий обмін новою науковою інформацією. Саме вони скорочують час фахівців на обробку інформації. Сутність анотування і реферування полягає в максимальному скороченні обсягу джерела інформації при істотному збереженні його основного змісту. Під час реферування повідомлення звільняється від усього другорядного, ілюстративного; зберігається лише сама суть змісту. Реферат і анотація є вторинними документальними джерелами наукової інформації (*репродуктивні*). На основі використання вторинних документів комплектуються інформативні видання: реферативні журнали, довідкова література, наукові переклади та ін. Здійснюючи компресію першоджерел, анотація і реферат роблять це принципово різними способами. Якщо анотація лише перераховує ті питання, які висвітлені в першоджерелі, не розкриваючи самого змісту цих питань, то реферат не тільки перераховує всі ці питання, але й повідомляє зміст кожного з них. Проте для кожного із цих видів характерний певний ступінь згортання інформації на основі її попереднього аналізу.

Анотація – коротка характеристика змісту матеріалу в друкованому чи рукописному видах; стисла описова характеристика першоджерела. У ній узагальнено розкривається тематика публікації без повного розкриття змісту. За змістом й цільовим призначенням можуть бути довідкові і рекомендаційні; загальні і спеціалізовані анотації.

Реферат – короткий виклад у письмовій або у формі публічної доповіді змісту наукової праці (праць), літератури з теми із розкриттям основного змісту за всіма важливими питаннями, супроводжується оцінкою й висновками референта; дає об'єктивне уявлення про характер роботи. Розрізняють два основних види рефератів: 1. Інформативний реферат (реферат-конспект). 2. Індикативний реферат (резюме) – наводяться тільки основні положення, що розкривають тему тексту першоджерела.

Теоретичні питання для самостійного вивчення

1. Анотація як писемна форма мовленнєвої діяльності.
2. Структура тексту анотації. Рекомендації щодо написання анотації.
3. Слова й словосполучення, найбільш уживані в анотаціях.
4. Написання анотацій до наукових статей.
5. Укладання довідково-рекомендаційних анотацій до наукової літератури.

Визначення жанрів наукових першоджерел за анотацією.

6. Функції анотацій у пошуку наукових джерел.
7. Лексико-граматичні засоби оформлення структурних частин довідково-рекомендаційної анотації наукової статті.
8. Переклад і редагування текстів анотацій.

9. Реферат-резюме як писемна форма наукової діяльності.
10. Структура і композиція тексту реферату-резюме.
11. Лексико-граматичні конструкції оформлення тексту наукового реферату-резюме.
12. Зразки клішованих рефератів-резюме на різножанрові наукові джерела.
13. Комп'ютерний переклад. Різновиди перекладу та системи комп'ютерного перекладу.

Література

Основна

1. Миценко В.І. Анотування і реферування: методичні рекомендації для підготовки аспірантів і здобувачів до кандидатського іспиту...). Кіровоград : КНТУ, 2015. 16с.
2. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами. Київ : ЦНЛ, 2009. 392 с.
3. Шевчук Г.З., Гаврилюк Л.І. Основні вимоги до написання наукової статті : методичні рекомендації. Луцьк : ВІППО, 2016. 76 с.

Додаткова

1. Гапонова Л.Є. Писемна професійна комунікація : навчальний посібник. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2016. 51 с.
2. Левченко О. П. Науковий стиль : культура мовлення : навчальний посібник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. 204 с.
3. Наукова комунікація як складова фахової діяльності : навчальний посібник. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2016. 52 с.
4. Основи культури фахової мови: навчальний посібник. Дніпро, 2018. 36 с.

Інформаційні ресурси

1. Вимоги до публікацій. URL.: <http://www.journ.univ.kiev.ua/periodyka/index.php/vymogy.html> (дата звернення: 10.12.2020)
2. Культура наукової української мови : навчальний посібник. URL: <http://library.gnpu.edu.ua/books/Scientific%20language/Chapter%201/Part%201.htm> (дата звернення: 10.01.2021)
3. Основні вимоги до написання наукової статті : методичні рекомендації / укладачі: Г. З. Шевчук, Л. І. Гаврилюк, Т. В. Гаврилюк. Луцьк : ВІППО, 2016. 76 с. URL.: <http://vippo.org.ua/files/pedposhyk/naukovistat-1557135224.pdf> (дата звернення: 10.01.2021)

Завдання для самостійної перевірки кінцевого рівня знань

Завдання № 1. Виконайте тестові завдання (одна правильна відповідь)

1. Укажіть ряд, у якому зазначені репродуктивні види мовленнєвої діяльності:

- А. Конспект, анотація, реферат-резюме.
- Б. Наукова стаття, план, лекція.
- В. Рецензія, тези, реферат.

2. Укажіть ряд, у якому правильно зазначено визначення анотації.

- А. Особливий різновид запису тексту, що ґрунтується на аналітичному опрацюванні інформації, яка міститься в першоджерелі.
- Б. Стислий точний виклад сутності певного питання на основі одного або кількох першоджерел.
- В. Стисла характеристика видання: рукопису, монографії, статті, книги.

3. Укажіть рядок з фразами, що вживаються в текстах анотації.

- А. Проблема висвітлювалася фрагментарно в..; автор справедливо зауважує, що..; сутність порушеної проблеми полягає в...
- Б. Значне місце в роботі посідає розгляд..; характеризується предмет, мета, завдання..; автор доходить висновку...
- В. Прийнято вважати, що..; проблема належить до найбільш актуальних..; наведені дані переконливо доводять, що...

4. Позначте рядок, де правильно зазначена основна мета анотації.

- А. Виклад змісту роботи та її мети.
- Б. Обговорення пропозицій щодо роботи.
- В. Рекомендація роботи до друку чи захисту.

5. Укажіть рядок, де правильно зазначено види анотацій.

- А. Рекомендаційні та рекламні
- Б. Довідкові та рекомендаційні.
- В. Довідкові та читацькі.

6. Укажіть рядок, де правильно зазначені прикінцеві положення анотацій.

- А. У кінці анотації зазначають критичні зауваження щодо роботи.
- Б. У кінці анотації зазначають висновок із пропозиціями щодо роботи.
- В. У кінці анотації зазначають користувачів, яким рекомендовано роботу

7. Укажіть ряд, в якому правильно дане визначення реферату-резюме.

- А. Доповідь на певну тему, що написана, спираючись на критичний огляд бібліографічних джерел.
- Б. Стислий усний або письмовий виклад змісту наукової праці, книги, результатів наукового дослідження; наводяться тільки основні положення, що розкривають тему тексту першоджерела.

В. Довідково-інформаційний документ, стисла характеристика видання: рукопису, монографії, статті, книги; наводяться найважливіші питання роботи, викладається зміст і дається її характеристика (оцінка).

8. Позначте рядок, у якому правильно названо призначення індикативного реферату.

А. Допомогти користувачеві придбати потрібну йому книгу, бо інформує його про інші праці, зазначені у видавничих планах та рекламних матеріалах.

Б. Допомогти користувачеві вирішити питання про доцільність чи недоцільність звернення до певного документа.

В. Оцінити можливості впровадження здобутих результатів у певних галузях науки.

9. Позначте рядок, у якому зазначені види планів, які виділяють науковці.

А. Тезовий, цитатний, питальний.

Б. Розповідний, питальний, називний.

В. Запитальний, тезовий, оповідний.

10. У якому рядку названо групи засобів комп'ютеризації процесу перекладання.

А. Система автоматизованого комп'ютерного перекладу, термінологічні банки даних.

Б. Автоматизована система комп'ютерного перекладу «машина - машина», автоматизована система точного перекладу.

В. Інформаційна система автоматизованого перекладу, точна система автоматизованого перекладу.

ЧАСТИНА 2. ПРОДУКТИВНІ РІЗНОВИДИ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми:

Культура писемного професійного мовлення працівників медичної галузі вимагає правильного написання документів, знання їх будови, мовних засобів, за допомогою яких вони оформлюються. Уміння правильно оформити науковий текст документа, знання особливостей ділового мовлення, дотримання вимог культури мовлення під час укладання тез, наукових статей, рецензій, відгуків та ін., засвоєння етикету ділових паперів є одним із професійних обов'язків медичних фахівців.

Цілі навчання:

✓ Ознайомити аспірантів із поняттям «продуктивний різновид мовленнєвої діяльності».

✓ Сприяти глибокому засвоєнню набутих знань з курсу й свідомому використанню їх у стилістичному аспекті.

✓ Розвинути навички будувати / писати власні наукові тексти, складати власні висловлювання.

✓ Розвинути навички складання тез, відгуку.

✓ Навчити правильно писати наукову статтю, рецензію.

✓ Засвоїти типові текстові норми наукового стилю.

✓ Сформувати навички використання у фаховому мовленні усталених словосполучень, питомої лексики чи іншомовних слів.

✓ Закріпити навички дотримання вимог культури мовлення під час складання документів.

✓ Підвищити загальну та мовну культуру аспірантів.

✓ Сформувати практичні навички професійного усного й писемного спілкування.

Забезпечення вихідного рівня знань

Аспірант повинен знати:

Продуктивні різновиди мовленнєвої діяльності: тези, наукову статтю, рецензію, відгук.

Структуру документів та вимоги до їх укладання. Правила оформлення.

Найбільш поширені мовленнєві формули / лексико-граматичні конструкції / найуживаніші формулювання в цих документах.

Основні форми запису цифрової інформації, структурні елементи таблиць форми подання ілюстративного матеріалу в науковій літературі.

Аспірант повинен уміти:

Виділяти спільне й відмінне між анотацією, рецензією й відгуком.

Використовувати методичні прийоми викладу наукового матеріалу.

Визначати й формулювати мету, об'єкт і предмет наукового дослідження.

Укладати наукові тексти відповідно до чинних норм. Правильно оформляти реквізити.

Редагувати тексти документів.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

Науково-дослідна робота є різною за своїм характером, рівнем складності та змістом дослідження, що зумовлює представлення її результатів різними способами, серед яких є реферат, тези, доповідь, стаття тощо. Під час їхньої підготовки та оформлення важливо дотримуватись певних вимог, адже правильне подання наукової роботи відіграє величезну роль під час її оцінювання фахівцями.

Тези – це коротко сформульовані основні положення наукової доповіді, статті чи іншої наукової праці. Пишуть тези з метою узагальнення наявного матеріалу, подання змісту відносно великого обсягу публікації чи доповіді в короткому формулюванні. За характером поданої інформації і за її змістом тези можуть бути: продуктивними і репродуктивними.

Термін «*стаття*» має два визначення:

1. Науковий або публіцистичний твір невеликого розміру в збірнику, журналі, газеті тощо.
2. Самостійний розділ, параграф у юридичному документі, описі, словнику тощо.

Наукова стаття як один з основних видів наукової роботи містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання за темою дослідження, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців. Подається до редакції у завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки авторам.

Рецензія – критичний відгук (письмовий аналіз і оцінка) на певну наукову працю (стаття, монографія, дисертація тощо), рукопис, художній твір тощо.

Відгук – документ, який містить висновки організації чи фахівця (уповноваженої особи / осіб) щодо певної розглянутої праці, обсягу робіт, творів, дій, вистави, фільму, творів мистецтва, рукописних робіт тощо.

Порядок укладання й оформлення відгуку відповідає вимогам укладання висновку.

Однією з форм оприлюднення та захисту результатів наукових досліджень також є *винахід / корисна модель*.

Винахід (корисна модель) – результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології.

Теоретичні питання для самостійного вивчення

1. Тези як вид мовленнєвої діяльності.
2. Вимоги до складання тез. Способи вираження логічних зв'язків між тезами. Найбільш поширені мовленнєві формули в тезах.

3. Визначення лексико-граматичних конструкцій для вираження впевненості, припущення, критики (непогодження), притаманних текстам тез. Редагування.

4. Наукова стаття як вид наукової діяльності.

5. Функції наукової публікації.

6. Структура тексту наукової статті.

7. Методичні прийоми викладу наукового матеріалу.

8. Етапи написання наукової статті.

9. Найбільш уживані в науковій статті формулювання.

10. Визначення й формулювання мети, об'єкта, предмета наукового дослідження.

11. Оформлення лексико-граматичних конструкцій, притаманних текстам наукових статей.

12. Основні форми запису цифрової інформації в наукових працях.

13. Структурні елементи таблиць у науковій літературі.

14. Форми подання ілюстративного матеріалу в науковій літературі.

15. Редагування текстів наукових статей.

16. Рецензія й відгук як писемні форми продуктивної наукової діяльності.

Структура текстів.

17. Найуживаніші формулювання в тексті рецензії й відгуку.

18. Спільне і відмінне між анотацією, рецензією й відгуком.

19. Оформлення рецензій і відгуків до наукових статей, тез.

20. Редагування й переклад текстів рецензій, відгуків.

Література

Основна

1. Культура наукової мови : навчальний посібник. Харків : Тім Пабліш Груп, 2015. 224 с.

2. Миценко В.І. Анотування і реферування: методичні рекомендації для підготовки аспірантів і здобувачів до кандидатського іспиту...). Кіровоград : КНТУ, 2015. 16с.

3. Лутовинова В. І. Реферування як процес мікроаналітичного згортання інформації : практичний посібник. – Київ, 2007. 72 с.

4. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами. Київ : ЦНЛ, 2009. 392 с.

5. Шевчук Г.З., Гаврилюк Л.І. Основні вимоги до написання наукової статті : методичні рекомендації. Луцьк : ВІППО, 2016. 76 с.

Додаткова

1. Гапонова Л.Є. Писемна професійна комунікація : навчальний посібник. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2016. 51 с.

2. Наукова комунікація як складова фахової діяльності : навчальний посібник. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2016. 52 с.

3. Основи культури фахової мови: навч.посібник. Дніпро, 2018. 36 с.

Інформаційні ресурси

1. Вимоги до публікацій. URL.: <http://www.journ.univ.kiev.ua/periodyka/index.php/vymogy.html> (дата звернення: 10.12.2020)

2. Культура наукової української мови : навчальний посібник. URL: <http://library.gnpu.edu.ua/books/Scientific%20language/Chapter%201/Part%201.htm> (дата звернення: 10.01.2021)

3. Основні вимоги до написання наукової статті : методичні рекомендації / укладачі: Г. З. Шевчук, Л. І. Гаврилюк, Т. В. Гаврилюк. Луцьк : ВІППО, 2016. 76 с. URL.: <http://vippo.org.ua/files/pedposhyk/naukovistat-1557135224.pdf> (дата звернення: 10.01.2021)

Завдання для самостійної перевірки кінцевого рівня знань

Завдання № 1. Виконайте тестові завдання (одна правильна відповідь).

1. Укажіть ряд, у якому зазначені структурні елементи наукової статті в їх логічній послідовності.

А. Постановка проблеми, актуальність розвідки, мета статті, основний виклад, висновки.

Б. Постановка проблеми, актуальність розвідки, аналіз останніх публікацій, мета статті, виклад основного матеріалу, висновки і перспективи подальших досліджень, перелік використаної літератури.

В. Постановка проблеми, аналіз останніх публікацій, виклад основного матеріалу, висновки.

2. Укажіть ряд, у якому подані види наукових статей, які виділяють сучасні дослідники.

А. Стаття-опис, стаття-схема, стаття-аксіома.

Б. Стаття-резюме, стаття-конспект, стаття-огляд.

В. Стаття-огляд, стаття-аналіз, стаття-узагальнення.

3. Укажіть ряд, у якому подані фрази, які вживаються в текстах наукових статей.

А. Проблема висвітлювалася фрагментарно в..; автор справедливо зауважує, що..; сутність порушеної проблеми полягає в...

Б. Значне місце в роботі посідає розгляд..; характеризується предмет, мета, завдання..; автор доходить висновку...

В. Прийнято вважати, що..; проблема належить до найбільш актуальних..; наведені дані переконливо доводять, що...

4. Укажіть ряд, у якому подано правильне визначення рецензії.

А. Невелика за розміром наукова праця, присвячена одній темі й розрахована на фахівців відповідної галузі.

Б. Письмовий аналіз певної наукової праці (статті, монографії, дисертації).

В. Мовленнєвий жанр, текст якого має вигляд стисло сформульованих основних положень.

5. Укажіть ряд, у якому подані фрази, які вживаються в текстах рецензій.

А. Проблема висвітлювалася фрагментарно в..; автор справедливо зауважує, що..; фактичний матеріал підлягає структуруванню...

Б. Значне місце в роботі посідає розгляд..; характеризується предмет, мета, завдання..; автор доходить висновку...

В. Прийнято вважати, що..; порушену проблему розглядали..; наведені дані переконливо доводять, що...

6. Критичний відгук на художній, науковий або інший твір, що містить зауваження, пропозиції тощо, мета якого – рекомендація твору до друку або захисту – це:

А. Анотація.

Б. Рецензія.

В. Висновки.

7. Укажіть ряд з правильним визначенням наукової публікації.

А. Самостійний розділ, параграф, пункт в юридичному документі, описі, словнику.

Б. Оприлюднення результатів наукової роботи за допомогою розміщення інформації в різних наукових виданнях та ін.

В. Стислий виклад сутності певного питання на основі одного або кількох джерел за первинним текстом.

8. Укажіть ряд з правильно названими групами наукових видань.

А. Науково-дослідні і джерелознавчі.

Б. Науково-популярні і інформативні.

В. Науково-періодичні і монографічні.

9. Укажіть ряд із правильним визначенням тез.

А. Мовленнєвий жанр, текст якого має вигляд стисло сформульованих основних положень.

Б. Самостійний розділ, параграф, пункт в юридичному документі, описі, словнику.

В. Стислий писаний виклад змісту першоджерела (лекції, виступу, промови, книги, статті тощо)

10. Науковий або публіцистичний твір невеликого розміру в збірнику, журналі, газеті, у якому поєднуються аналіз, структурування, формулювання та висловлення думок:

А. Нарис.

Б. Огляд.

В. Стаття.

ТЕМА: ОСОБЛИВОСТІ ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ. ЦИТУВАННЯ

Актуальність теми:

Обов'язковим компонентом будь-якої наукової роботи є наукове цитування; посилення на джерело, з якого запозичено матеріали, окремі результати, або на ідеях і висновках яких розробляються проблеми, завдання, питання тощо. Такі посилення дають можливість знайти відповідні джерела, перевірити достовірність цитування, одержати необхідну детальнішу інформацію.

Грамотне використання наукової літератури є однією з найважливіших вимог, що пред'являються до наукової роботи (наукова стаття, монографія, дисертація та ін.). Уміння автора працювати з науковою літературою, коректно вживати цитати і оформляти посилення на використані джерела виступає одним з показників рівня його академічної підготовки.

Цілі навчання:

✓ Ознайомити аспірантів із поняттям «академічна доброчесність», «авторське право», «цитування», «плагіат», «академічний плагіат» відповідно до Закону України «Про вищу освіту».

✓ З'ясувати сутність і різновиди плагіату для всіх видів письма.

✓ Сприяти формуванню навичок грамотного наукового цитування, а також розвитку відповідального ставлення до використання наукової інформації.

✓ Розвинути навички уміння працювати з науковою літературою.

✓ Навчити правильно оформляти посилення на використані джерела.

✓ Уміти коректно вживати цитати.

✓ Підвищити загальну та мовну культуру аспірантів.

✓ Сформувати практичні навички професійного усного й писемного спілкування.

Забезпечення вихідного рівня знань

Аспірант повинен знати:

Загальні правила й обов'язкові вимоги до цитування, покликання на використані джерела.

Якісні і кількісні характеристики посилення і цитат.

Посилення на іноземних авторів та цитування іноземних текстів.

Цитування за вторинними джерелами, за цитатами.

Цитування неопублікованих і стародрукованих видань та ін.

Поняття «некоректне цитування», «плагіат», типи плагіату.

Кількість та обсяг цитат у тексті наукової доповіді.

Вимоги Міністерства освіти і науки України з оформлення дисертації, автореферату та публікацій за темою дисертації.

Правила пунктуаційного оформлення цитат.

Аспірант повинен уміти:

Працювати з науковою літературою.

Використовувати різні форми цитування під час оформлення цитат авторів.

Вводити в науковий контекст цитати відповідно до чинних норм щодо їх оформлення в сучасній українській мові.

Уникати плагіату, типових помилок, некоректно вживати і оформлювати цитати.

Перекладати й редагувати цитати.

Зміст матеріалу для самостійного вивчення

Плагіат – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора.

Буває *прямим* і *завуальованим*.

Для того, щоб підтвердити власні аргументи за допомогою посилань на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого тексту слід наводити цитати з праць інших науковців.

Цитата – дослівний уривок із твору, чийсь вислів, що наводиться (письмово чи усно), як підтвердження або заперечення певної думки чи ілюстрації до фактичного матеріалу з обов'язковим посиланням на джерело.

Цитати у статтях використовуються дуже рідко. Але якщо є в цьому потреба, то необхідно спочатку сформулювати основну ідею, а після неї у дужках зазначити прізвище автора, який уперше її висловив.

Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст.

Посилання (покликання) є неодмінною рисою наукових досліджень. Покликання слід робити при цитуванні джерела чи думки дослідника, при вказівці на якесь важливе свідчення джерела, при запозиченні положень, використанні фактичного матеріалу, результатів досліджень інших авторів, посилань на досвід.

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання в науковій роботі.

Порушенням засад наукової етики є:

- використання чужого тексту без посилання на автора;
- компіляція чужих тез (текст, розроблений на основі запозичених у кількох інших авторів матеріалів без самостійного їх дослідження та обробки);
- некоректний переклад іншомовного джерела;
- необ'єктивне цитування (у першоджерелі висловлюється інша думка, але автор статті вибирає лише ті уривки, які ілюструють його тезу, залишаючи поза увагою «непотрібний» текст).

Детальніше про якісні і кількісні характеристики посилань і цитат, посилання на іноземних авторів, цитування іноземних текстів, цитування за вторинними джерелами, цитування за цитатою, а також цитування неопублікованих і стародрукованих видань та ін. можна дізнатися в роботі

Кудінова І.О. Основи наукового цитування (<https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czitivannya.pdf>).

Теоретичні питання для самостійного вивчення

1. Загальні правила й обов'язкові вимоги до цитування.
2. Якісні та кількісні характеристики посилань і цитувань.
3. Порушення засад наукової етики.
4. Покликання (посилання) на використані джерела.
5. Використання різних форм цитування.
6. Кількість та обсяг цитат у тексті наукової доповіді, статті.
7. Поняття «некоректне цитування» та запобігання цьому.
8. Введення в науковий контекст цитат відповідно до чинних норм їх оформлення в сучасній українській мові.
9. Правила пунктуаційного оформлення цитат.
10. Переклад і редагування цитат.

Література:

Основна

1. Кудінов І.О. Основи наукового цитування <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czitivannya.pdf> (дата звернення: 18.10.2020)
2. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації. URL.: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/International%20style%20citations_2017.pdf?id=d1b22a28-96eb-4ca4-9ac7-8e29a393b9fb(дата звернення: 18.10.2020)

Додаткова

1. Методичні рекомендації з оформлення міжнародних стилів цитування та посилання в наукових роботах. URL.: <http://aphd.ua/metodychni-rekomendatsi-z-oformlennia-mizhnarodnykh-styliv-tsytuvannia-ta-posylannia-v-naukovykh-robotakh/> (дата звернення: 18.10.2020)

Завдання для самостійної перевірки кінцевого рівня знань

Завдання № 1. Виконайте тестові завдання (одна правильна відповідь)

1. Укажіть ряд, у якому зазначено порушення наукової етики під час цитування праць різних дослідників.

А. Використання чужого тексту з покликанням на його автора, некоректний переклад іншомовного джерела.

Б. Об'єктивне цитування, компіляція чужих тез.

В. Використання чужого тексту без покликання на його автора, компіляція чужих тез.

2. Укажіть ряд, у якому правильно зазначено синтаксичну конструкцію, яка відповідає стилістичним нормам української мови.

- А. Автор допустився чисельних помилок.
- Б. Предметом дослідження є...
- В. Розглядувану тему досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці.

3. При непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами):

- А. Слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело.
- Б. Текст цитати наводити в тій граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, а також починати і закінчувати лапками.
- В. Текст цитати береться в дужки з ініціалами автора першоджерела.

4. Посилання в тексті на кілька джерел роблять згідно з їх переліком:

- А. У квадратних дужках, напр., «... у працях [1-4]...[1; 4; 6; 11]...».
- Б. У круглих дужках, напр., «... у працях (1-4)...(1; 4; 6; 11)...».
- В. Без дужок, напр., «... у працях 1-4...1; 4; 6; 11...».

5. Позначте рядок, у якому подано правильне визначення поняття «цитата».

- А. Текст, що розміщується в кінці сторінки і відмежовується від основного тексту горизонтальною рисою.
- Б. Дослівний уривок із твору, чийсь вислів, що наводиться (письмово чи усно) як підтвердження або заперечення певної думки чи ілюстрації до фактичного матеріалу.
- В. Уривок, витяг з якого-небудь твору, на який посилаються у викладі, з точною назвою джерела й вказівкою на відповідну сторінку.

УДК 811.161.2

Білик Я.С., Краєвська Г.П. Мова сучасного наукового тексту: методичні рекомендації для організації самостійної роботи аспірантів денної, вечірньої та заочної форм навчання галузі знань 22 «Охорона здоров'я». Вінниця: ВНМУ, 2025. 44 с.